

Проанализированы основные эффекты обеспечения финансовой безопасности торговых отношений Украины и Европейского Союза в условиях глобализации. Рассмотрена финансовая глобализация как взаимозависимость и взаимовлияние национальных экономик, политических и социальных систем, торговых отношений между странами с точки зрения привлечения финансов, а затем развития мировой финансовой системы.

Ключевые слова: финансовая глобализация, евроинтеграция, торговые отношения, финансовая безопасность, эффекты внешнеторгового сотрудничества, эффект "втягивания".

Karpinsky B.A., Dubyk V.Ya. The effective financial safety of trade relations between Ukraine and the European Union under globalization

The effective financial safety of trade relations between Ukraine and the European Union under globalization are analyzed. The financial globalization as interdependence and interference of national economies, political and social systems, trade relations between two countries is considered. It needs to add finance and develop the world financial system.

Keywords: financial globalization, European integration, trade relations, financial security, the effects of foreign trade cooperation, "involvement" effect.

УДК 330.131.7

Доц. М.Р. Тимошук¹, канд. екон. наук;

аспір. С.В. Шишковський²; бакалавр О.Р. Лис²; бакалавр М.М. Льода²

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність та різноманітні підходи до встановлення структури і переліку показників, які утворюють систему економічної безпеки підприємства і відображають умови щодо захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз. Проведено дослідження стану економічної безпеки підприємств Західного регіону України. Проаналізовано стан та динаміку економічної безпеки України загалом. Проведено порівняння рівня індикаторів економічної безпеки країн Європи і України.

Ключові слова: індикатор, економічна безпека, система індикаторів.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір в умовах жорсткої конкуренції на зовнішніх та внутрішньому товарних ринках зумовлюють потребу у дослідженні економічної безпеки підприємств як передумови успішного ведення бізнесу. При цьому постає важлива і актуальна проблема встановлення кількісної оцінки економічної безпеки підприємств, ключовим елементом якої є побудова системи відповідних індикаторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему оцінювання рівня економічної безпеки підприємств розглянуто у працях таких науковців: І. Бланка, О. Бондаренка, Ф. Євдокімова, А. Єпіфанова, А. Ізмалкова, Д. Ковальова, С. Капітули, М. Кизима, О. Кузьміна, О. Мельник, І. Мойсеєнко, Ф. Покропивного, Н. Реверчук, О. Федоніна та ін. Водночас концепція формування системи індикаторів оцінювання рівня економічної безпеки не набула належного консенсусного відображення і залишається предметом наукових досліджень.

¹ Львівський інститут банківської справи УБС НБУ;

² НУ "Львівська політехніка"

Мета дослідження обумовлена необхідністю обґрунтування економічної безпеки підприємств, а також встановлення структури і переліку показників, які утворюють цю систему і відображають умови щодо захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців у сукупності показників економічної безпеки підприємств виділяють такі підгрупи: фінансової, кадрової, операційної (виробничо-технологічної), нормативно-правової, інформаційно-аналітичної та екологічної безпеки збуту [1-6].

Розглянемо детальніше склад показників кожної підгрупи. Щодо індикаторів фінансової безпеки, то вони характеризують фінансову стійкість, платоспроможність, обіговість обігових коштів, прибутковість і ділову активність підприємства на підставі таких одиничних показників: обсяг портфеля замовлень, обсяг інвестицій, рентабельність виробництва, розмір заборгованості, питома вага довгострокових кредитів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт оборотності обігових запасів тощо. Ця підгрупа індикаторів є найбільш опрацьованою, для більшості з них встановлені порогові значення, однак актуальною залишається проблема формування інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства, позаяк методологія порівняння фактичних значень фінансових індикаторів з нормативними як векторних величин ще потребує розвитку, а їх зведення до скалярного виду не позбавлене суб'єктивізму.

До групи індикаторів кадрової складової економічної безпеки відносять переважно показники плинності кадрів та рівня кваліфікації персоналу. Похідними від цих показників потрібно вважати частку доходу від використання інтелектуальної власності та показник інноваційної активності працівників. Індикатори операційної складової характеризують стан, динаміку та ефективність технології виробництва. До складу показників цієї групи входять: коефіцієнт зношення основних засобів, коефіцієнт завантаження устаткування, фондоозброєність праці, витрати ресурсів на одиницю продукції, темп оновлення основних засобів, рівень конкурентоспроможності продукції тощо. Нормативно-правова складова економічної безпеки підприємств базується на таких показниках: рівень якості юридичного менеджменту, питома вага витрат на юридичні послуги, питома вага оплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за відповідними господарськими договорами тощо.

З інформаційно-аналітичних індикаторів варто відзначити коефіцієнти повноти та захищеності інформації, а з екологічних – коефіцієнти екологічності продукції, раціонального використання відходів та забруднення довкілля. Для аналізу економічної безпеки було відібрано 8 підприємств Західного регіону України: ПрАТ "Львівський локомотиворемонтний завод", ПАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів", ПАТ "Тернопільський радіозавод "Оріон", ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування", ПрАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод", ПАТ "Львівський інструментальний завод", ПАТ "Стрий-інжиніринг", ВАТ "Прикарпатпромарматура". Результати розрахунку індикаторів економічної (фінансової, операційної) безпеки підприємств [6, с. 194-197] наведено у табл. 1, 2.

Табл. 1. Індикатори економічної (фінансової, операційної) безпеки підприємств України за 2011 р. [9]

Назви індикаторів	Значення індикаторів для підприємств							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,71	1,35	2,21	0,96	1,60	4,71	0,75	0,82
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,74	0,53	0,79	0,08	0,65	0,89	-0,06	0,65
Коефіцієнт фінансового ризику	0,00	0,57	0,03	0,97	0,16	0,00	0,00	0,13
Коефіцієнт оборотності обігових активів	3,58	0,71	1,28	0,12	2,26	2,40	0,02	0,18
Рентабельність активів, %	3,34	-16,29	0,03	-0,72	6,81	-4,99	-3,50	-1,34
Рентабельність продукції, %	19,06	15,10	46,95	32,38	23,16	18,18	-59,01	8,07
Фондовіддача ОЗ	2,49	1,52	1,13	1,32	3,11	5,23	0,25	0,05
Фондоозброєність праці	66	53	41	6	31	15	83	528
Коефіцієнт вибуття ОЗ	0,006	0,009	0,138	0,002	0,002	0,038	0,180	0,001
Коефіцієнт оновлення основного капіталу	0,02	0,04	0,01	0,00	0,038	0,0001	0,0153	0,0115
Коефіцієнт зношення ОЗ	0,74	0,57	0,64	0,82	0,64	0,81	0,71	0,75
Матеріаломісткість	0,74	0,64	0,88	0,83	0,65	0,68	0,70	0,54

Табл. 2. Порівняння фактичних значень з пороговими значеннями індикаторів економічної (фінансової, операційної) безпеки підприємств України за 2011 р.

Назва індикаторів	Підприємство								Порогові значення
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Коефіцієнт загальної ліквідності	-	-	+	-	-	+	-	-	≥ 2
Коефіцієнт фінансової незалежності	+	+	+	-	+	+	-	+	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансового ризику	+	+	+	+	+	+	+	+	≤ 1
Коефіцієнт оборотності обігових активів	+	-	-	-	+	+	-	-	> 2
Рентабельність активів, %	-	-	-	-	+	-	-	-	$\geq 4,9$
Рентабельність продукції, %	+	+	+	-	+	+	-	-	≥ 15
Фондовіддача ОЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	≥ 10
Фондоозброєність праці	+	+	+	-	+	+	+	+	> 10
Коефіцієнт вибуття ОЗ	+	+	-	-	+	-	-	+	p. 9 < p. 10
Коефіцієнт оновлення основного капіталу	+	+	-	-	+	-	-	+	p. 10 > p. 9
Коефіцієнт зношення ОЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	$\leq 0,5$
Матеріаломісткість	-	-	-	-	-	-	-	-	$\leq 0,5$

На основі проведеного порівняння значень індикаторів економічної безпеки підприємств можна сформулювати пісумкову оцінку рівня економічної безпеки даних підприємств, скориставшись запропонованою шкалою (табл. 3):

1. Загрозливий рівень економічної безпеки – $k \in \{0;1;2;3\}$;
2. Нижчий середнього рівень економічної безпеки – $k \in \{4;5;6\}$;
3. Середній рівень економічної безпеки – $k \in \{7;8;9\}$;
4. Високий рівень економічної безпеки – $k \in \{10;11;12\}$,

де k – кількість індикаторів, значення яких відповідають пороговим.

Табл. 3. Підсумкове оцінювання стану економічної (фінансової, операційної) безпеки для групи підприємств України в 2011 р.

Назва підприємств	Кількість індикаторів, значення яких відповідають пороговим, k	Рівень економічної безпеки
1. ПрАТ "Львівський локомотиворемонтний завод"	7	середній
2. ПАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів"	6	нижчий середнього
3. ПАТ "Тернопільський радіозавод "Оріон"	5	нижчий середнього
4. ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування"	1	загрозливий
5. ПрАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод"	8	середній
6. ПАТ "Львівський інструментальний завод"	6	нижчий середнього
7. ПАТ "Стрий – інжиніринг"	2	загрозливий
8. ВАТ "Прикарпатпромарматура"	5	нижчий середнього

На основі проведеного порівняння індикаторів економічної безпеки підприємств за 2011 р. можна стверджувати, що жодне підприємство не досягло високого рівня, а до групи зі середнім рівнем увійшло 2 підприємства. До групи з рівнем нижче середнього увійшло 4 підприємства. Загрозливий рівень економічної безпеки мають ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування" та ПАТ "Стрий-інжиніринг", що можна пояснити вузькою спеціалізацією їх виробництва та високою залежністю від попиту на їх продукцію. Так, ПАТ "Стрий – інжиніринг" випускає бурові установки та комплектуючі до них, а ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування" позиціонує себе як підприємство, що не має ринку збуту, а працює відповідно до замовлень на розроблення та виготовлення окремих зразків автобусів. З метою встановлення платоспроможності підприємств виконано розрахунок їх поточної платоспроможності (ПП) за такою формулою (табл. 4) [4, с. 370]:

Табл. 4. Поточна платоспроможність групи підприємств України за 2011 р. [4]

Назва підприємств	Середньорічна поточна платоспроможність, тис. грн.	
	на початок періоду	на кінець періоду
1. ПрАТ "Львівський локомотиворемонтний завод"	-24928	-41899
2. ПАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів"	-72476	-90202
3. ПАТ "Тернопільський радіозавод "Оріон"	-8707	-14352
4. ВАТ "Український інститут автобусо-тролейбусобудування"	-5026	-5166
5. ПрАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод"	-12199	-11656
6. ПАТ "Львівський інструментальний завод"	1282	1322
7. ПАТ "Стрий – інжиніринг"	-55765	-44042
8. ВАТ "Прикарпатпромарматура"	-10390	-5682

$$ПП = ДІ + ПІ + ГК - ПЗ, \quad (1)$$

де: $ДІ$ – довгострокові фінансові інвестиції, тис. грн.; $ПІ$ – поточні фінансові

інвестиції, тис. грн; *ГК* – грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн; *ПЗ* – поточні зобов'язання, тис. грн.

На основі даних табл. 4 видно, що у 2011 р. лише ПАТ "Львівський інструментальний завод" має позитивну поточну платоспроможність. З неплатоспроможних підприємств тільки ПАТ "Стрий – інжиніринг" і ВАТ "Прикарпатпромарматура" зуміли покращити показники платоспроможності, збільшивши їх на 11723 тис. грн та 4708 тис. грн відповідно.

Негативна ситуація з платоспроможністю характерна для більшості підприємств України. Вагомий чинник такого стану варто шукати на макроекономічному рівні. Для цього порівнюємо показників економічної безпеки України з країнами ЄС за такими індикаторами [1-3]:

1. Валовий внутрішній продукт країни (ВВП);
2. Частка низькотехнологічної продукції в експорті (ЧНП);
3. Коефіцієнт покриття імпорту експортом (КІЕ);
4. Частка експорту у ВВП (ЧЕВ);
5. Частка імпорту у ВВП (ЧІВ);
6. Частка видатків державного бюджету на науку у ВВП країни (ЧВН);
7. Частка підприємств, що впроваджують інновації у загальній кількості промислових підприємств (ЧП);
8. Кількість заявок на отримання патентів на 1 млн осіб (КЗП).

Обрані країни умовно поділено на 2 групи: група А – найбільш розвинені країни ЄС; група Б – постсоціалістичні країни Східної Європи.

Табл. 5. Основні індикатори економічної безпеки країн світу за 2009 р. [1-3]

Країни	Значення індикаторів							
	ВВП, дол. США на 1 ос.	ЧНП, %	КІЕ, разів	ЧЕВ, %	ЧІВ, %	ЧВН, %	ЧП, %	КЗП, одиниць
Група країн А								
Бельгія	32434	41,7	1,05	78,2	74,4	0,68	58	139
Данія	31967	44	1,14	30,2	26,6	0,99	52	194
Німеччина	32187	27,1	1,2	33,7	28,1	0,87	80	291
Ірландія	36200	19,8	1,85	51,9	28,1	0,58	57	67
Греція	25162	68,3	0,34	6,2	18,4	0,3	-	10
Іспанія	27070	49,8	0,76	14,9	19,6	0,74	44	33
Франція	29271	35,3	0,87	18,2	21,1	0,78	51	132
Італія	26729	46	0,98	19,1	19,5	0,64	54	86
Нідерланди	36580	44,6	1,12	62,4	55,5	0,7	46	223
Австрія	34690	42,2	0,96	36,0	37,5	0,69	57	217
Португалія	21376	59,5	0,56	16,6	29,8	0,78	58	11
Фінляндія	30503	36,7	0,75	19,0	25,5	0,96	53	251
Швеція	32298	37,3	0,82	23,9	29,3	0,8	55	298
Великобританія	32035	39,1	0,52	11,6	22,1	0,73	46,5	89
Група країн Б								
Болгарія	11391	70,6	0,7	33,7	47,8	0,34	32	4
Чехія	23067	34,6	1,08	59,1	54,9	0,68	57	16
Естонія	16244	74,1	0,89	46,3	51,8	0,7	57	17
Латвія	12812	65,3	0,79	29,0	36,9	0,2	25	8
Литва	15130	62,9	0,9	43,7	48,6	0,26	31	2

Угорщина	16710	24,12	1,07	63,9	59,9	0,46	29	17
Польща	16711	46,3	0,91	31,6	34,6	0,32	28	4
Румунія	10845	53,8	0,66	22,1	33,5	0,36	33,5	1
Словенія	15957	46,9	0,83	44,8	54,3	0,66	51	51
Словаччина	19357	25,7	0,91	57,3	63,0	0,27	36	8
Україна	5793	81,46	0,87	33,86	38,76	0,86	10,7	304

Порівнявши індикатори України з країнами групи А, можна стверджувати, що рівень низькотехнологічної продукції в Україні найвищий і не відповідає стандартам розвинених країн, для яких він знаходиться на рівні 40 %. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні збігається з Францією. Частка експорту у ВВП на тому ж рівні, що й в Німеччині. Частка імпорту у ВВП вища, ніж у всіх країнах групи А приблизно на 18 %, тоді як найвищий показник у Бельгії 74,4 %. Частка видатків з державного бюджету на науку – на рівні Швеції, але при цьому інші макроекономічні індикатори у неї значно вищі. Україна лідирує лише за індикатором заявок на отримання патентів. Проте й надалі постає питання щодо їх інвестиційної привабливості для комерційної реалізації.

У групі країн Б одразу помітне зростання частки низькотехнологічної продукції в експорті (в середньому 50-60 %). Коефіцієнт покриття імпорту експортом також нижчий. У межах цієї групи показники України виглядають оптимістичніше. Частка експорту та імпорту України у ВВП відповідає рівню економіки Польщі, однак ВВП Польщі в 3 рази більший від результатів української економіки. Частка видатків з державного бюджету на науку у ВВП у групі Б найвища в Україні (в середньому на 0,43 %). За сферою впровадження інновацій українська промисловість відстає приблизно на 20 %, хоча лідирує за кількістю заявок на отримання патентів.

Далі розглянемо динаміку макроекономічних індикаторів економічної безпеки України (табл. 6).

Табл. 6. Динаміка макроекономічних індикаторів економічної безпеки України за 2007-2011 рр. [3]

Назва	Одиниці виміру	Роки					Порогове значення
		2007	2008	2009	2010	2011	
ВВП	млрд грн	720,7	948,1	913,3	1082,6	1316,6	≥1500
Частка низькотехнологічної продукції в експорті	%	81,72	83,73	81,46	82,69	83,43	≤40
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	разів	0,81	0,78	0,87	0,85	0,83	≥1
Частка експорту у ВВП	%	34,54	37,21	33,86	37,68	41,39	≤50
Частка імпорту у ВВП	%	42,47	47,52	38,76	44,53	49,99	≤50
Частка видатків з державного бюджету на науку у ВВП	%	0,39	0,85	0,86	0,83	0,73	≥1,7
Частка підприємств, що впроваджують інновації, у загальній кількості промислових підприємств	%	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8	≥50
Кількість заявок на отримання патентів на 1 млн. осіб	од.	322	330	304	348	343	≥400

Проаналізувавши динаміку макроекономічних індикаторів економічної безпеки України за 2007-2011 рр., варто виокремити такі позитивні зміни:

- поступове нарощення випуску ВВП на 595,9 млрд грн, або 83 %;
- збільшення рівня покриття імпорту експорту на 2 %;
- підвищення рівня експорту та імпорту на 6,85 та 7,52 %;
- покращення фінансування науки за рахунок державного бюджету на 0,34 %;
- активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств на 1,3 %;
- збільшення кількості заявок на отримання патентів на 21 од., або на 7 %.

Негативні зрушення відбулись у зростанні частки низькотехнологічної продукції в експорті на 1,71 %;

Висновки. Проведене дослідження показників економічної безпеки підприємств виявило, що для 25 % підприємств рівень економічної безпеки є середнім, а для 50 % – нижчим за середній, для 25 % – загрозливим. Подальший розрахунок показників поточної платоспроможності виявив її незадовільний стан, для 87,5 %, тобто для більшості підприємств.

Така ситуація певною мірою залежить від ділового клімату та економічної безпеки країни. Порівняння за основними індикаторами економічної безпеки України з розвиненими капіталістичними державами Європи дає змогу стверджувати про значне відставання України у випуску та експорті високотехнологічної продукції, тоді як, порівняно з постсоціалістичними країнами, показники є оптимістичнішими.

Сформована сукупність показників економічної безпеки підприємств комплексно відображає всі сфери економічної безпеки. Подальші дослідження мають стосуватись розроблення інтегральної оцінки економічної безпеки підприємств в умовах невизначеності.

Література

1. Наказ Міністерства економіки України "Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України" від 02.03.2007 р., № 60 / Міністерство економіки України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>.
2. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
3. Держком. статистик України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти: навч. посібн. / Р.В. Фещур, А.Ф. Барвінський, В.П. Кічор та ін. / за наук. ред. Р.В. Фещура. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – Львів : Вид-во "Інтелект-Захід", 2003. – 576 с.
5. Якубович З.В. Недоліки методик оцінювання рівня економічної безпеки підприємства та шляхи їх усунення / З.В. Якубович // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. праць / відпов. ред. О.Є. Кузьмін. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2011. – С. 71-76.
6. Карачина Н.П. Методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства / Н.П. Карачина // Логістика : зб. наук. праць / відпов. ред. С.В. Крикавський. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – С. 302-309.
7. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 344 с.
8. Сучасні наукові дослідження в галузі економічної безпеки : навч. посібн. / І.П. Мойсеєнко, М.І. Флейчук, І.Г. Бабець. – Львів : Вид-во Львів. ДУВС, 2012. – 195 с.
9. Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://smida.gov.ua>.

Тимошук М.Р., Шишковський С.В., Лыс О.Р., Лёда М.М. Оценка экономической безопасности предприятий

Рассмотрены сущность и различные подходы к установлению структуры и перечня показателей, которые образуют систему экономической безопасности предприятия и отражают условия по защите экономических интересов предприятия от внутренних и внешних угроз. Проведено исследование состояния экономической безопасности предприятий Западного региона Украины. Проанализированы состояние и динамика экономической безопасности Украины в целом. Проведено сравнение уровня индикаторов экономической безопасности стран Европы и Украины.

Ключевые слова: индикатор, экономическая безопасность, система индикаторов.

Tymoshchuk M.R., Shyshkovsky S.V., Lys O.R., Loda M.M. The evaluation of economic security at the enterprises

The nature and various approaches to the establish of a structure and indicators' list are reviewed. It makes up the system of economic security and reflects the conditions to protect the economic interests at the enterprise from internal and external threats. The economic security of companies of the Western Ukraine is worked out. The state and dynamics of the economic security in Ukraine are explored in general. The level of economic security in Europe and Ukraine are compared.

Keywords: indicator, economic security, system of the indicators.

УДК 657.1:655

Доц. А.М. Должанський, канд. екон. наук;
магістрант М.А. Кузів – Львівська КА

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ У ОПТОВІЙ ТОРГІВЛІ

Досліджено проблематику суті товарних запасів на підприємствах оптової торгівлі. Окреслено основні фактори, які впливають на процес руху товарних запасів від виробника до кінцевого споживача, що надалі вплине на організацію управлінського обліку. Розглянуто основні форми товарних запасів та наведено класифікацію товарних запасів. Сформульовано основні функції гуртової торгівлі в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: товарні запаси, класифікація, оптова та роздрібна торгівлі, функції оптової торгівлі, товарообіг, підприємства оптової торгівлі, форми товарних запасів, виробничі фактори, особливості оптового товарообігу.

Вступ. Оскільки товарні ресурси для оптового торговельного підприємства є основною статтею обігових коштів, за рахунок яких у процесі торговельної діяльності підприємство отримує прибутки, які є метою та основою життєдіяльності будь-якого підприємства, то формулювання економічної суті товарних запасів та достовірний їх облік на підприємстві є також невід'ємною частиною управління підприємством, без якого не можливе досягнення цілей підприємства. Тому тема дослідження є актуальною.

Актуальність теми. Шляхи вирішення цих проблем намагалися знайти вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, В.Г. Лінник, Н.М. Ткаченко, Є.В. Мних, Л.В. Нападковська, Б.Ф. Усач, Н.В. Тарасенко, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, С.І. Шкарабан, П.Я. Попович, С.Ф. Голов та інші. Проте проблеми забезпечення ефективної діяльності торговельних підприємств в умовах ринкової економіки потребують додаткових досліджень, зокрема з'ясування теоретичних та практичних